

KİMLİK SORUNU: DUYGUSAL ALT KİMLİK-BİLİŞSEL ÜST KİMLİK PROBLEMİ BU BAĞLAMDA KÜLTÜR, ANADİL VE MİLLİYETÇİLİK.

Münir Aktolga
Nisan-2013-Haziran 2023

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BİR SİSTEM OLARAK TOPLUM.....	3
NASIL VAROLUYORSUN, ÜRETEREK Mİ YOKSA DUYGUSAL REAKSİYONLARLA MI?.....	3
MİLLET NEDİR, MİLLİYETÇİLİK NEDİR?.....	8
MİLLETİN VE MİLLİ-ULUS DEVLETLERİN DOĞUŞU.....	10
KAPİTALİZM NASIL GELİŞİYOR?.....	11
KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE BİLİŞSEL-KÜRESEL KİMLİĞİN DOĞUŞU.....	14
ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BİLİŞSEL KİMLİĞE DOĞRU AÇILAN BİR KAPIDIR.....	18
PEKİ BÜTÜN BU AÇIKLAMALARDAN ÇIKAN SONUÇLAR NELERDİR?.....	18

GİRİŞ

Batı toplumlarının tarihsel gelişme süreçlerini düşününüz, kent-site temelli kapitalist toplumun feodal toplumun bağrından çıkıp gelişi yüzlerce yıllık bir geçmişe dayanır. Her şey, tarihi akış içinde eşyanın tabiatına uygun bir şekilde aşağıdan yukarıya doğru adım adım gelişmiştir buralarda. “Kapitalizmmiş-milletmiş-ulusmuş-ulus devletmiş” bütün bunlar bu tabii gelişimin içinde ortaya çıkarlar. Öyle ki, varolanın ne olduğunu kavramak, bunları açıklama çabasına girişmek çok sonraları gelir insanların aklına! Yani, bilinç daima geriden gelir. Önce, son derece pragmatik bir şekilde maddi hayat yaşanılır, ancak daha sonradır ki, gene yaşanan hayatın zorlamasıyla onun bilinci de oluşmaya başlar. Peki ya bizde?..

Bizde her şey tersinedir! Yeni, “modern-yaşam tarzı” bir toplum mühendisliği faaliyeti olarak yukardan aşağıya doğru dayatmalarla başlamıştır bizde! “Devletçi-ilerici aydınlar” tarafından Batı’dan alınan reçetelere göre önce nasıl yaşanılacağı belirlenmiş, daha sonra da insanlar Devlet sınıfı-elitlerinin belirlediği bu zemin üzerinde yaşamaya zorlanmıştır!..

Bazıları, bütün bunları, geleneksel toplumdaki kapitalizme geçişin iki doğal biçimi olarak açıklamaya çalışırlar; ama bana sorarsanız hiçte böyle değildir! İşin altında, Batı’nın gelişmiş kapitalist ülkelerinin Fransız İhtilali’nden sonra, özellikle de 19.Yy’dan itibaren gelişmeye başlayan (kültür ihracına bağlı olarak ortaya çıkan) ve “çevre” ülkeleri yarı sömürge haline getirmeyi amaçlayan “oryantalist”-pozitivist “devrimcilik” anlayışının yanı sıra, her türlü gelişmenin önünde bizzat kendisi bir engel teşkil eden bizim gibi antika Devletçi yapıya sahip ülkelerde çağın gerisinde kalan ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan “Devleti kurtarabilmek” için çare arayan ve bu gözle baktıkları zaman Batı’daki gelişmeleri mekanik olarak algılayıp bunlara sahip çıkarak yukardan aşağı doğru bir mühendislik faaliyetiyle bunları kendi bünyemize uygulamaya kalkan Devletçi aydınların da payları büyüktür... Son iki yüz yıllık tarihsel evrim sürecimiz bunun ispatıdır...¹

Kapitalizmi-emperyalizmi biz hep dar anlamıyla tek yanlı olarak ele aldık-öğrendik. Sermayeyi, sermaye ihracını falan hep tartıştık, anlamaya çalıştık, ama kapitalizmin metropollerden dünyaya açılma-yayıma sürecinin belirli bir kültür ihracıyla birlikte geliştiğini yeteri kadar dikkate almadık. Bunda da en önemli rolü, gene aynı mekanizmanın ürünü olan,

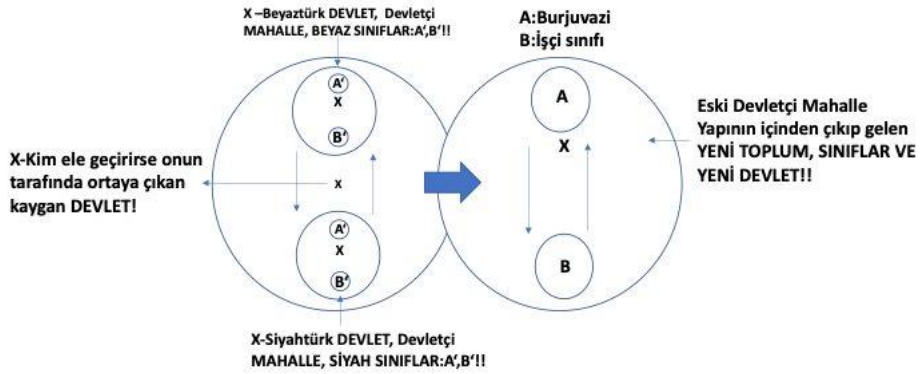
¹ “Osmanlı’dan Bu Yana Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Diyalektiği”, <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

ve güya “bilimi temel alan” pozitivist dünya görüşü oynadı! Öyle oldu ki, birçoğumuz, süreç içinde hiç farkında olmadan ortaya çıkan-yetiştirilen “iyi niyetli” yerel-devşirme kadrolar haline geliverdik!.. “Çevre” ülkelerde emperyalizmin gönüllü işbirlikçisi durumunda olan, üstelik de “ilerici, devrimci” olarak kabul gören yarı sömürge kadrolar işte böyle ortaya çıktılar!.. Gerisi arkadan geldi!..

Evet, sadece, “Oryantalizm” adı altında batılı ülkelerin ideolojik desteği-rüzgarı yoktu bu devşirme-elit kadroların ortaya çıkışında; bu insanları, “Devleti kurtarmanın” tek yolunun onu “modernleştirmekten-çağa uygun hale getirmekten” geçtiğine ikna eden pozitivist ideoloji de vardı. Varolan Devlet sınıfının-elitin çıkarlarına uygun bir şekilde pozitivist dünya görüşüyle yetiştirilen bu “ilerici-devrimci” kadrolar önce iktidarı ele geçirdiler. Sonra da, yukardan aşağıya doğru “halkı eğiterek” Devlete bağlı “yeni bir halk ve toplum yaratmaya” çalıştılar!²

İşte, son iki yüz yılımıza damgasını vuran sürecin mantığı budur. Önce bir “ulus Devlet” yaratmanın, sonra da buna uygun bir “millet-ulus” yaratma “tarihsel devrimciliğinin” mantığı budur! Batı’da, ulus devleti yaratan, aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalist üretim ilişkileri gerçeği iken, bizde kendine uygun bir “ulus-millet yaratmaya çalışan bir “Devletle” çıkılır yola!³ Bu nedenle, bizde “ulus”, “millet”, “Devlet”, “milliyetçilik” gibi kavramları yeniden tanımlamak gerekir!⁴

Ne demektir o öyle millettten önce varolan “Devlet”! Önce bunu bir açıklayacaksınız! Nedir, nasıl bir Devlettir bu, nasıl bir sistemdir burada söz konusu olan?⁵ Ya “bürokrasi”? Batılı ülkelerde bürokrasi, devlet işlerini yürüten memurlara verilen addır. E, ortada daha kapitalizm falan yokken “kapitalist yaratmaya çalışan” bir Devlet’le çıkılmışsa yola, bu durumda o “bürokrasi” neyin nesi oluyordu!.. “Devleti” yöneten, ve de “burjuva yaratmaya çalışan” o “devrimci bürokratlardan” bahsediyoruz!! Yok, “asker sivil aydın zinde güçleşmiş”, yok “küçük burjuva devrimcileriymiş”... kimse yutmuyor artık bu lafları! Alın işte varılan sonuç ortada! Kendisine uygun bir “ulus” yaratmaya çalışan “Devlet” ve onun “devrimci bürokratları” bir değil iki “ulus” birden yarattılar!!

² „Pozitivizm, dinin yerine bilimi koyarak yapılan bütün o yukardan aşağıya toplum mühendisliği faaliyetlerinin felsefi-ideolojik zeminidir. O, toplumsal gelişme yasası olduğuna inanılan belirli bilgi kalıplarını kullanarak mevcut sistemi muhafaza edebilme -sistemi kontrol altında tutma- anlayışı olduğu kadar, aynı zamanda, bu bilgi kalıplarını kullanarak varolan sistemi, niteliğini değiştirmeksizin „değiştirerek“ yeni bir görünümle yeniden inşa etme anlamına gelen „devrim“ teorilerinin de kaynağı olur“! www.aktolga.de 8. “Çalışma“.

³ „Ulus“ ve „millet“ kavramları aynı şeyi ifade eder aslında, ama bizde “ulus” kavramı daha çok „Beyaztürkler“ tarafından kullanılıyor!.. Ben, yerine göre her iki kavramı da kullanıyorum!.. „Devlet“ ise bizde -Osmanlı mirası bir anlayışla- yukardan aşağıya doğru inşa edilmiş, kendine özgü („Tanrının yer yüzündeki gölgesi) bambaşka bir oluşumdur! Bu nedenle onu hep büyük harflerle yazıyorum!..

⁴ „Osmanlı’dan Bu Yana Türkiye’de Kapitalizme Geçiş Diyalektiği...“ <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

⁵ Belki dikkatinizi çekmiştir Devlet’in neden büyük harfle yazıldığı!! Çünkü bu Devlet bir başka Devlettir!

Bir yanda, pozitivistimin yarattığı yapay kültürel-etnik birimler olarak “Beyaz ve Siyah Türk, Kürt ulusları-ulusalcılıkları”, diğer yanda ise, bu Devletçi sürecin diyalektik anlamda inkârı olarak aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalizmin ürünü olan Türkiye toplumu, işte hayatın ortaya çıkardığı gerçekler bunlardır...⁶

Bugün artık yaşanan süreç, belirli kültürel “Mahallelerden” oluşan Devletçi bir yapı halinden çıkarak, yeni tipten çok kültürlü bir toplum haline gelme, anayasal vatandaşlık bağıyla birbirine bağlı bireylerden oluşan sivil toplumun kendi kollektif kültürünü, devletini ve toplumsal kimliğini yaratma sürecidir...

İlk bakışta her şey bir kavram kargaşasından ibaretmiş gibi geliyor insana, ama aslında öyle değil, işin altında yaşanan tarihsel gelişim sürecinin kendine özgü çelişkileri yatıyor. Peki,nasıl çıkacağız bu işin içinden, nasıl açıklayacağız bütün bu kavramları -bunlarla ifade edilmeye çalışılan kimlikleri- nereden nasıl başlamak gerekiyor işe?..⁷

BİR SİSTEM OLARAK TOPLUM

Önce, toplum nedir onu anlamaya çalışalım: Toplum, elementlerini insanların oluşturduğu bir sistemdir. Nasıl ki çok hücreli bir organizma, elementlerini hücrelerin oluşturduğu bir sistemse, toplum da insanlardan oluşan bir sistemdir. Milyarlarca hücre bir araya geliyorlar, birbirleriyle bağlaşılarak insanı oluşturuyorlar. Sonra, üretim faaliyeti içinde bu insanların bir araya gelmesiyle de toplum ortaya çıkıyor. Peki, insan ve hayvan, bunların her ikisi de çok hücreli organizmalar, ikisi de hücrelerden oluşuyor, bir hayvanlar topluluğu olan “sürüyle” insan toplumu arasındaki fark nedir?

İnsan, üretme yeteneğiyle hayvandan ayrılır. Hayvan, çevrenin karşısında “duygusal reaksiyonlarla” hayatta kalma mücadelesi vererek varlığını sürdürürken, insan üreterek varoluyor...

O halde, işin özü gelip üretime-üretim faaliyetine dayanmaktadır. Çünkü, üretim faaliyeti-yeteneği, bütün hayvanlarda ortak olan duygusal faaliyetlerin-yeteneklerin ötesinde bilişsel (cognitive) bir faaliyettir-yetenektir. Yani, ancak üretim ilişkileriyle birbirlerine bağlı olan insanlar tarafından planlı bir şekilde yapılabilir. Daha başka bir deyişle, belirli bir hedefe ulaşmak için plan yaparak problem çözmeye dayanan kollektif bir faaliyettir üretim. İnsanlar ve toplumlar ancak bu tür yaratıcı bir faaliyet içinde varolurlar-gerçekleşirler. Adına “sürü” dediğimiz hayvanlar topluluğuyla, elementlerini insanların oluşturduğu insan toplumunu birbirinden ayıran esas özellik işte budur. İnsan toplumu, her biri bilişsel-üretken bir unsur olan elementlerin (insanlar) oluşturduğu karmaşık bir sistemdir. Hayvan toplumu-sürü ise, elementlerinin duygusal-reaksiyoner unsurlar olduğu basit bir sistemdir.

Peki, hayvan da son tahlilde bir enformasyon işleme sistemi değil midir, o da son tahlilde dışardan-çevreden gelen enformasyonları sahip olduğu bilgilerle (bilgi temeliyle) değerlendirip-işleyerek hareket etmiyor mu? Bilişsel anlamda bir enformasyon işleme faaliyeti olarak üretim faaliyetiyle “duygusal reaksiyonlar” arasındaki fark nedir, insanla hayvan arasındaki fark sürecin neresinde, hangi aşamada ortaya çıkıyor?..

NASIL VAROLUYORSUN, ÜRETEREK Mİ YOKSA DUYGUSAL REAKSİYONLARLA MI?..

⁶ <https://www.aktolga.de/a209.pdf>

⁷ <https://www.aktolga.de/a206.pdf?fbclid=IwAR0mpZfRy8aPxH8XtzueMs34JaPlejYZo-h70HBZ2v-g92FS7N0x8bT7-1k> , <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

Varolmak, ilk aşamada çevrenin etkilerine karşı koyabilmek demektir. Yani, belirli bir denge durumunu ayakta tutabilme çabasıdır varolmak. En azından böyle (bu çabayla) başlar. Çevre, yani bizim dışımızdaki ilişki halinde olduğumuz şeyler (objeler, nesnelere) bizi etkiler, bizim organizmamız da, mevcut durumunu-dengeyi korumak için bu etkilere karşı bir reaksiyon-tepki oluşturur, olay bu kadar basittir! İşte bu reaksiyonlar zinciridir ki, adına benlik-nefs-self dediğimiz organizmal varlığımızı temsil eden duygusal instanzın gerçekleşme biçimi-varoluş fonksiyonu bunlardır ve buraya kadar insanla hayvan arasında hiçbir fark yoktur...

Tabii geniş bir yelpazeyi kapsar bu tür "reaksiyonlar". Yani, "reaksiyon" deyince bundan hemen sadece, elimiz sıcak bir yere değince onu otomatikman çekmemizi, ya da, ormanda gezerken rasladığımız bir yılanı basmamak için gene otomatik bir şekilde kenara sıçramamızı anlamamak gerekir. Daha önceden sahip olduğumuz deneyimlere, bu deneyimlerle birlikte kayıt altına aldığımız sübjektif bilgilere göre hareket etmemiz de bu kategorinin içine girer. Örneğin, bir hayvanın su içerken saldırıya uğradığı bir yere daha sonra tekrar giderken bu olayı hatırlayarak ürkek-çekingen olması da gene duygusal bir reaksiyondur. Burada önemli olan, davranışların temelinde, hangi biçimde olursa olsun, etki-tepki mekanizmasına göre ortaya çıkan reaksiyonların yatmasıdır. Sistem, hafızasında objektif-"eksplizit" (yani herkes için aynı şekilde geçerli olan) bilişsel bilgilere sahip olmadığı için, bu tür-"implizit" (yani bilinç dışı olarak kendiliğinden sahip olunan) sübjektif bilgileri kullanarak sentez yapıp yeni bilgiler üretmemekte, reaksiyon karakterini aşan davranışlar geliştirememekte, sadece, daha önceden sahip olunan deneyimlere ilişkin sübjektif-"implizit" bilgileri kullanarak basit "duygusal reaksiyonlarla" varlığını üretip, davranış biçimleri geliştirebilmektedir.

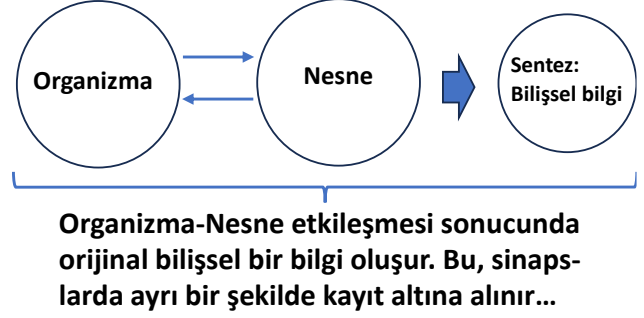
Bütün bunları daha önce şöyle ifade etmişiz⁸: "Etkileştirdiğimiz bir nesnenin beynimizde nöronal modeli olduğu an (yani o nesneyi algılamaya başladığımız an) bu, organizma açısından mevcut denge durumunu etkileyen 'yeni' bir olaydır. O an'a kadar, başka nesnelere ilişkileri esnasında, bu ilişkiler içinde gerçekleşen organizma, 'yeni' bir nesneyle ilişkinin başladığı o ilk an'dan itibaren artık 'yeni' bir denge halinin bir parçası olarak düşünülmelidir. Gerisi kolay! Çünkü, nesnenin etkisiyle bozulan dengeyi yeniden kurmak için çaba sarfetmek kalıyor geriye! O andan itibaren, organizmanın yapacağı bütün faaliyetlerin çıkış noktası, özü budur. Nesnenin etkisine karşı tepki olarak nöronal bir reaksiyon modeli oluşturmak ve sonra da kendi motor sistemi (organlar) aracılığıyla bunu gerçekleştirmek. Bütün o "yaşamı devam ettirme" ("survive") mücadelelerinin, "çevreye uyum" ("adaptation") çabalarının özü, esası budur. Yani böyle başlıyor hikâyeye. Organizma, bu süreç esnasında gerçekleşen bütün orkestral faaliyetlerinin toplamıyla, bunların "süperpozisyonu" temsil olunuyor ve oyunda yerini alıyor...

Dışardan baktığınız zaman, sürekli, arası hiç kesilmeden yapılan bir yeniden varoluş çabasıdır yaşam! Gerçekte ise "süreklilik" diye bir şey yoktur. Bir süreç biter diğeri başlar. Ama aradaki -dengenin yeniden kurulduğu- o "sıfır noktasının" maddi bir varlığı olmadığı için biz bu süreci (yaşam sürecini) hep "sürekli" olarak algılarız...

Her objeye-nesneye karşı yeniden oluşan bir süreçtir bu, var oluşun üretim sürecidir. Her seferinde, organizma açısından "dış unsur" olan bir etken sisteme alındığında-etkide bulunduğu ("girdi-input") orkestral bir faaliyetle bu "alma" işlemini gerçekleştiren sistem (organizma), hemen bunun ardından da, sistemin içindeki mevcut bilgiyle bunu (bu ham maddeyi) değerlendirip işleyerek ona karşı bir reaksiyon modeli oluşturur. Sonra da, orkestranın elemanları olan organizmanın bütün alt sistemleri bu nöronal notadan kendilerine düşen kısımları çalarak müziği gerçekleştirirler. Orkestranın çaldığı müziğin notalarına, yani besteye "önbenlik"-

⁸ "Öğrenmek Nedir, Neden Öğreniyoruz, Nasıl öğreniyoruz.. <https://www.aktolqa.de/z5.pdf> , <https://www.aktolqa.de/t6.pdf>

“protoself” dersek, orkestra elemanlarının faaliyetleriyle birlikte ortaya çıkan toplam orkestral faaliyet de bizim benliğimizdir-nefsimizdir (“self”).

“Her ilişkiyle yeniden oluşan bu nesne-duygusal deneyimler, reaksiyonlar zinciri, hafızaya da gene böyle, nöronal düzeyde nesneyi ve organizmayı temsil eden bir sistem şeklinde kaydedilir. Yani bizim, hafızadaki “duygusal deneyimler” dediğimiz şeyler, bir ucunda nesnenin, diğer ucunda da organizmanın bulunduğu nöronal ağ’lardan başka bir şey değildir. Bu durumda, söz konusu deneyimlere ilişkin bilgiler de sistemin içinde bu şekilde kayıtlı olan bilgilerdir. Duygusal deneyimlere dayanan bu bilgileri, daha sonra göreceğimiz bilişsel bilgilerden ayıran en önemli özellik budur... Bilişsel bilgi bağımsız bir üründür, bir sentezdir. Babası nesne ise, annesi de organizmadır, ama o, “çocuk” olarak bunlardan bağımsızdır. Duygusal deneyimlerin sonucunda ise böyle bir sentez oluşmaz. Bilgi, daima sistemin içinde, ona özgü-sübjektif, onun bilgisi olarak kalır”...

Örneğin, bir su molekülünün iki atom hidrojenle bir atom oksijenden oluştuğuna dair bilgi bilişsel bir bilgidir. Bu bilgi onu üretenlerden bağımsızdır. Her yerde, her zaman, herkes için geçerlidir. Ama bir hayvanın su içerken saldırıya uğraması olayı ve bu olayla birlikte kayıt altına alınan bilgi duygusaldır-sübjektiftir. Ya da elimizin sıcak bir yere değdiği zaman yanmasına ilişkin bilgi sübjektiftir. Ama, ocağın neden sıcak olduğunu bilimsel olarak izah ederek, ‘sıcaklık’ dediğimiz şeyin aslında belirli frekansta elektromagnetik bir dalga-enerji olduğunu, elimizin yanması olayının da, bu enerjiyle elimiz arasındaki etkileşmenin sonucu olduğunu söylediğimiz zaman bu artık bilişsel-bilimsel bir bilgi haline gelir...

“Duygusal reaksiyonlar” düzeyinden bilişsel bilgi üretme düzeyine nasıl geçiliyor:

Bilişsel anlamda bilgi üretimi sürecinde o an’a kadar doğanın karşısında edilgen-“reaksiyoner” durumda olan organizmanın, artık bu pasif konumunu bırakarak, belirleyici, aktif unsur haline geldiğini görüyoruz.⁹ Plan yapan ve problem çözen aktif bir unsurdur artık organizma. Sistemin aktif, dominant (baskın-belirleyici) unsuru olarak nesneyle etkileşir, onu değiştirir (“processing”) ve “ürün” adını verdiğimiz bir sentezin oluşmasına yol açar. Bu ürün ise, “bilgi” olarak önce beyinde oluşur. Çünkü, etkileşme önce beyinde gerçekleşmektedir. Sonra da, organizma bu bilgiyi motor sistemi (organlar ve onlar tarafından kullanılan üretim araçları) aracılığıyla işleyerek maddi bir gerçeklik haline getirir...

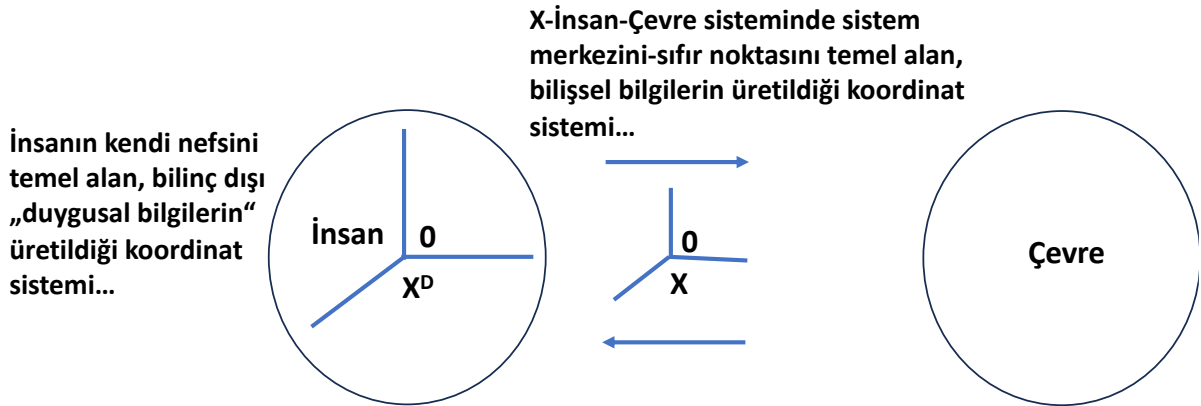
Peki, nasıl gerçekleşiyor bu süreç (bilgi üretimi süreci)? Duygusal deneyim-reaksiyonlar zemini olmadan, bir üst katta gerçekleşen bilişsel bilgi üretimi (“cognitive processing”) mümkün olabilir mi?..

⁹ Sınıflı toplum insanı, mekanik-materyalist bakış açısıyla, bunu, “insanın doğa üzerindeki egemenliği” olarak yorumlar! Bu “egemenlik” de tabii, “zıtların birbirine dönüşümü ilkesine” göre, pratikte doğayı yok etmek şekline dönüşüyor! Sonra da bunu, insanın doğaya karşı zaferi olarak ilan ederler! Hani bir zamanlar “işçi sınıfı devrimcileri”, “burjuvaziyi yok ederek devrim yapmışlardı”ya onun gibi bir şey!! Şimdi de doğayı yok ederek “devrim” yapıyoruz!!..

Hayır olamaz! Bilgi üretimi mekanizmasının harekete geçebilmesi için, önce, çevreden gelen etkiye karşı “duygusal reaksiyon” adını verdiğimiz, organizmayı temsil eden nöronal bir reaksiyon modelinin ortaya çıkması-oluşması gerekiyor (nefsin-benliğin oluşumu). Önce bu zemin, bu esas var oluş biçimi gerçekleşecek ki, ancak ondan sonra, var olan bir şeyin (organizmayı temsil eden bir zeminin) bilgi üretmek için nesneyle çalışma belleğinde (“Workingmemory”-“Arbeitsgedächtnis”) ikinci kez etkileşmesi söz konusu olabilsin. Yani, duygusal benlik (nefs-self) olmadan, oluşmadan, bilgi üretimi süreci (“cognitive processing”) de olmaz. Bilgi üretimi süreci, bir binanın ikinci katı gibidir. Duygusal benlik ise, binanın temelini ve birinci katını oluşturur”.¹⁰

Duygusal benlik -nefs-“self”- dışardan gelen etkiye-“girdi” karşı organizmanın tepkisi-reaksiyonu olarak tek yanlıdır. Bu durumda bir, dışardan gelen etkinin kaynağı olan nesne (ya da olay) vardır ortada, bir de, buna karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkan ve organizmal varlığı temsil eden nöronal etkinlik (nefs). Yani “o” ve “ben”! Dünya bu iki unsurdan oluşmaktadır o an! Böyle bir ortamda “ben”, kaçınılmaz olarak, “dünyaya” kendi varlığını temel alan bir koordinat sisteminden bakacağı için, sübjektif olarak, kendisini, varlığı “kendinde şey” olan “mutlak bir gerçeklik” olarak görecektir. Varlığının “ona” göre (yani dışardan gelen “girdiye” göre) izafi olduğunu, onun etkisine karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıktığını anlayamaz nefis. Anlayamaz, çünkü “anlamak” dediğimiz şey olayları ve süreçleri belirli bir koordinat sisteminin değerlerine göre ele alabilmektir. Bu durumda ise tek bir koordinat sistemi vardır ortada ve o da “ben”i temel alarak bu “ben”le birlikte gerçekleşmektedir...

Bilişsel benlik ise bambaşkadır...

İnsan-Çevre sistemi
İnsan çevreyle etkileşim
İçinde kendi varlığını üretir...

O, ancak üretim süreciyle birlikte, onun içinde ortaya çıkar. “Ürün”, organizma nesne etkileşmesinin bir sonucu-sentez- olduğu için, üretim süreci, nefsin ve nesnenin yanı sıra üçüncü bir varlığı temsil eden yeni bir koordinat sisteminin daha ortaya çıktığı bir süreçtir.

İşte, bilişsel benlik, sürece “ürünü” temel alan bu üçüncü koordinat sisteminden bakabilen benliktir (insan, üretirken, kendini-kendi kimliğini de yeniden üretir). O (yani bilişsel benlik), kendi içimizde oturan insana ilişkin biliminsanın kimliğidir! Evet

¹⁰ <https://www.aktolga.de/t2.pdf>

aynen böyle! Tıpkı ata binmiş bir jokey gibi kendi içindeki hayvanla birlikte varolan insan, bilişsel kimliğiyle “kendi varlığında-nefsiyle yok olurken” olaylara ve süreçlere objektif olarak bakarak, onları biliminsanı gibi görebilen bir varlıktır. Çünkü, insanla ve onun içinde bulunduğu üretim faaliyetiyle birlikte kendi kendini üreterek kendi bilincine varan aslında doğadır. İşte zaten bu anlamdadır ki insan doğanın “bilim instanzı” oluyor. İnsanı insan yapan, onu kendi içindeki hayvandan ayıran yan onun bu “bilim instanzı” yanıdır!..

Bütün bunlara bir örnek verelim:

Ormanda gezintiye çıkmışsınız!¹¹ Aniden, yerde yaprakların arasında bir yılan çıkıyor karşınıza ve siz daha olayın ne olduğunun bile farkına varmadan, tam üzerine basmak üzereyken birden kenara sıçırıyorsunuz! O an gerçekleştirdiğiniz bu “kenara sıçrama” eylemi bilinçli olarak yapılan bir hareket değildir. Bilinç dışı olarak gerçekleştirilen bir reaksiyondur. Bu reaksiyona neden olan nöronal reaksiyon modeli de sizin o ana ilişkin olan varlığınıza-nefsinize-duygusal kimliğinizi temsil eden etkinliktir.

Peki, kenara sıçrayarak ilk tehlikeyi atlattıktan sonra ne olur?..

Bu süre içinde olay artık beyin kabuğunda bulunan “çalışma belleğine”-“working memory” iletilmiştir. Süreç orada devam etmektedir. Önce buraya, reaksiyona neden olan nesne olarak yılanla ilişkin daha iyi-mükemmel bir nöronal model ulaştırılır. Sonra da, hafızada içinde yılan olan olaylara ilişkin bütün kayıtlar aktif hale getirilerek bunlar aşağıya (yani çalışma belleğine indirilirler. Tabi bu arada, az önceki reaksiyonu gerçekleştiren nöronal model (“aksiyonpotansiyeli”) olarak nefis de -“self”- buradadır. Daha önceki deneyimlere bakılarak bir durum değerlendirilmesi yapılır ve bir karar verilir. Ya denir ki, “tehlike geçmiştir, yoluna devam et”, ya da, “uzaklaş buradan”!..

Bu arada, bütün bu enformasyon işleme süreçleri içinde nöronal bir reaksiyon modeli olarak organizmayı temsil eden instanz olarak nefis biraz daha gelişmekte, belirli bir amaca doğru yönelen motive bir etkinlik haline gelmektedir¹². Ama bütün bunlar henüz daha bilişsel davranışlar olmadığı gibi, bu ana kadarki sürecin içinde yer alan nefis de henüz daha bilişsel bir benlik değildir...

Bilişsel benlik, ormanda geziye çıkmadan önce, ormana ve ormanda karşılaşılabilecek tehlikelere ilişkin bilgilere sahip olarak, istenilen şeyi (yani gezintiye) önceden planlayıp, onu bir ürün olarak üreterek pratikte gerçekleştirme süreci içinde ortaya çıkar. Bu durumda artık gezintiye yapan benlik sürece yukardan bakabilen bir bilim insanı gibidir. Bir yanda gezintiye çıkan organizma vardır, diğer yanda da orman ve ormanda karşılaşılabilecek nesnelere, olaylar. Sonuç, yani gezinti ise bir ürün olarak önceden planlanmıştır. Bu durumda, gezinti esnasında oluşan benlik sürece sadece kendisini temel alan bir koordinat sisteminden bakmakla yetinmez; o artık süreci, adeta olaya hakim bir yerden seyretmektedir! Çünkü bilmektedir ki, her an adım atan artık sadece kendisi değildir. Ürün (atılan her adım) organizma-çevre etkileşmesinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bizde, tasavvuf bilgini atalarımız buna “kendi varlığında yok olmak” hali demişler!.. Ya da “birlik güzelliği”! Nöronal-elektriksel bir reaksiyon modelinden başka bir şey olmayan nefis, bu şekilde, çevreyle etkileşme sürecinde her an yeniden gerçekleşen izafi bilişsel bir kimlikle kendisini de yeniden üretmiş olmaktadır...

¹¹ <https://www.aktolga.de/z5.pdf>

¹² Bütün bu konuları “Öğrenme” üzerine olan kitapta (<https://www.aktolga.de/z5.pdf>) ele almıştık... Ayrıca, “Çok hücreli bir yapıda enformasyon işleme süreci ve evrim (<https://www.aktolga.de/>) gene bu konuya ilişkindir: <https://www.aktolga.de/t2.pdf>

Evet, insan iki katlı bir bina gibidir! Alt katında kendi içindeki hayvan oturur! Duygusal benliğiyle insanın içindeki hayvan! Üst katta oturan insanı kendi içindeki-varlığındaki bu hayvandan ayıran tek özellik ise onun bilişsel bilgi üretebilme yeteneğidir. Ama ilginç olan şu ki, üst kattaki insanın bu işi yaparak gerçekleştirebilmesi-varolabilmesi için, mutlaka, alt kattaki hayvanın da kendi duygusal benliğiyle bu sürece katılması gerekiyor!..

Geliyoruz şimdi toplumsal varlığa, o da gene iki katlı bir bina gibidir!..

Tek bir elementin (insanın) yapısı böyle olunca, bu türden elementlerin (insanların) oluşturduğu, insan toplumu adını verdiğimiz sistemin yapısı da buna uygun oluyor. Yani insan toplumları da gene öyle iki katlı bir bina gibi oluşuyorlar. Alt katta gene bir hayvan, bu sefer toplumsal bir hayvan oturuyor! İnsan toplumu ise, bilgi üretme yeteneğiyle gene üst kattaki komşudur! Gene aynı şekilde, alt kattaki toplumsal hayvan duygusal benliğiyle gerçekleşmeden üst kattaki bilişsel bir varlık olan insan toplumu da gerçekleşmiyor. Tasavvuf bilgini atalarımızın insanı kendi atına binmiş bir jokeye benzetmelerinin esası budur...

MİLLET NEDİR, MİLLİYETÇİLİK NEDİR?..

Millet, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu toplumsal varlıktır. Milliyetçilik de bu toplumsal varlığın (milletin) duygusal reaksiyonlarla oluşan benliğinin-nefsinin (yani hayvansal varlığının) kendini ifade biçimi oluyor. Yani, toplumsal nefsin kendi varlığını temel alan bir koordinat sistemine göre dünyayı, olayları ve nesnelere sübjektif olarak değerlendirme tarzı oluyor.

-Toplumsal varlık-benlik, toplumsal gelişme sürecinin her aşamasında, bu aşamada geçerli olan üretim ilişkilerine göre değişik biçimlerde oluşur, ortaya çıkar. Örneğin, çobanlıkla uğraşan bir toplum millet değildir, bir aşirettir. Bu durumda toplumsal varlığı-benliği temsil eden instanz da aşiret şefi tarafından temsil edilir. Böyle bir toplumda milliyetçiliğin karşılığı olan dünya görüşü-bakış açısı ise aşiret toplumculuğu-bencilliği ("asabiyyet") adını alır. Bazen buna "aşiret milliyetçiliği" de deniyor, ama bu doğru değildir. Milliyetçiliğin belirli bir toplum biçimine özgü bir bakış açısı olduğu gerçeğini karartıyor bu yaklaşım. Koordinat sisteminin merkezini o an varolan aşiret toplumunun merkezine koyupta dünyaya-olaylara onun içinden, onun açısından bakınca görünen tablodur işin özü, ki buna da biz aşiret bencilliği-kimliği-İbn-i Haldun'un deyişiyle de "asabiyyet" diyebiliriz...

-Feodal bir toplumda ise bu görevi (toplumun merkezi varlığını-benliğini temsil görevini) feodal bey üstlenir. Bu durumda oluşan dünya görüşüne de "feodal milliyetçilik" değil, feodal dünya görüşü denir.

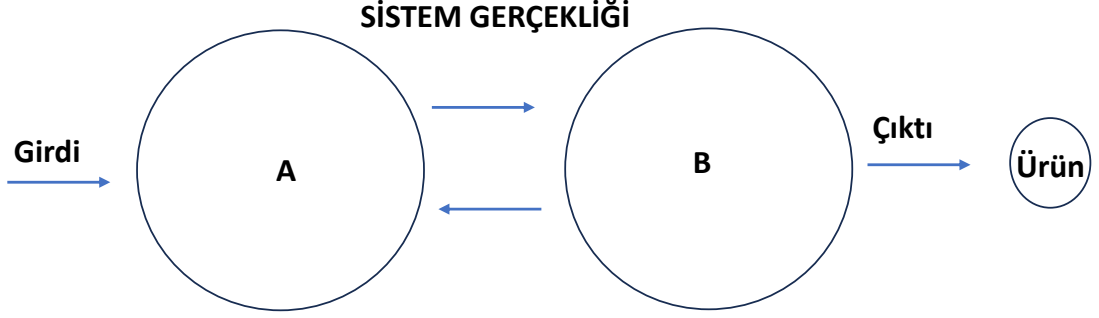
Her durumda, neyin nasıl üretildiğine bağlı olarak ortaya çıkan üretim ilişkileriyle birlikte toplumsal varlık-kimlik ve onu temsil eden instanz da yeniden oluşurken¹³, bu zemini temel alan bakış açısı-dünya görüşü de değişmiş oluyor.

Enformasyon İşleme Bilimine göre sınıflı bir toplumu bir enformasyon işleme sistemi olarak (AB sistemi olarak) düşünürsek, buradaki A sistemin dominant-baskın unsur-sınıfıdır; daha başka bir deyişle, toplumsal üretim ilişkilerince kayıt altında tutulan sisteme ait bilgiyi temsil eden, ona sahip çıkan unsurdur.¹⁴ Görevi ise, dışardan-çevreden gelen etkileri sisteme ait bilgilerle değerlendirerek bunlara karşı sistemin nasıl cevap vereceğine ilişkin bir reaksiyon modeli hazırlamaktır. Yani A, bu modeli

¹³ İnstanz kavramını, bir sistemin merkezi varlığını temsil eden karar mercii anlamında kullanıyoruz.

¹⁴ "Herşeyin Teorisi..." <https://www.aktolga.de/z6.pdf> , <https://www.aktolga.de/t4.pdf>

hazırlıyor ve sonra da bunu gerçekleştirmesi için sistemin motor gücü olarak B'ye gönderiyor. B'de davranışlar şeklinde bunu hayata geçiriyor...

A'nın görevi, „girdiyi“ değerlendirmek ve onun işleme için bir reaksiyon modeli hazırlayarak bunu B'ye göndermektir

B, sistemin motor unsuru olarak, A'nın kendisine gönderdiği reaksiyon modelini işler, böylece bir ürün ortaya çıkar...

İşte toplumsal varoluş instansı dediğimiz toplumsal kimliğin oluşum mekanizması budur. Dominant unsur olan A'nın hazırladığı reaksiyon modeli ile, sistemin motor gücü olan B'nin gerçekleştirdiği davranışlara ait faaliyet raporu çalışma belleğinde (“Workingmemory”) bir araya gelerek süperpozisyon yapınca toplumsal benlik-kimlik adını verdiğimiz nöronal etkinlik ortaya çıkıyor. Bu nöronal etkinliğin o an kendi varlığını temel alan koordinat sistemine göre kendini ifade biçimi de işin duygusal yanını oluşturuyor. Benlik-nefs kendi varlığını duygusal olarak ifade etmiş oluyor!..

İşte, kapitalist toplum söz konusu olduğu zaman, biz bu kendini duygusal-reaksiyonlarla ifade tarzına “milliyetçilik” diyoruz. Dışardan gelen ve varlığımızı tehdit eden bir etki söz konusu olduğu zaman hepimiz milliyetçi kesiliriz! Bir tür kendini koruma duygusudur burada belirleyici olan. Ama sadece bu şekilde kendini koruma duygusu olarak ortaya çıkmaz milliyetçilik! Kendi nefsinin-varlığını, benliğini diğerlerinden üstün kılmaya, egemen olmaya dayanan bir yanı da vardır onun!..

Peki, bu kötü bir şey midir?..

Duruma göre değişir! Eğer ipler ata binmiş jokey örneğinde olduğu gibi binicinin, yani bilişsel benliğin elindeyse her şey normaldir, yani ortada endişe edilecek bir durum yoktur; ama eğer dizginler o toplumsal hayvana kaptırılmışsa, yani at almış başını kendi haline gidiyorsa, o zaman bu gidiş kötüye doğru demektir. “Kılavuzu karga olanın...” hesabı, toplum bir felakete doğru gitmektedir!..

Dış dünya ile ilişkilerde güvenli bir ortama sahip olmak, daha iyi yaşam koşulları istemek, hatta diğerlerinden daha avantajlı bir hale gelmek bütün hayvanların temel varoluş güdüsüdür. Bütün bunlarda bir şey yok, sorun burada yatmıyor! Niye güvenlik istiyorsun, neden kendini savunmaya çalışıyorsun, ya da neden daha iyi yaşam koşulları istiyorsun diye suçlayamaz kimse kimseyi! Sorun, insan olmakla, insan görünümü altında hayvanlık durumunda kalmak arasındaki farkta yatıyor!..

Hayvan söz konusu olduğu zaman, her durumda farklı bir duygusal reaksiyon biçimi olarak ortaya çıkan hayvansal nefis-benlik, insanla birlikte bu zeminin bir basamak üstüne çıkarak bilişsel bir kimliğin ortaya çıkması aşamasına varıyor. Ve insanı hayvandan ayıran yanı da bu oluyor zaten. İnsan, bilişsel kimliğiyle kendi içindeki hayvandan ayrılıyor. İnsan, ancak bu şekilde kendi atının sırtında, onu yöneterek hayat

yollarında giden bir binici haline geliyor! Tersine durumda ise, “insan”, kendi içinde sahip olduğu bilişsel yeteneği de kullanır hale gelen bir canavara dönüşüyor!..

MİLLETİN VE MİLLİ-ULUS DEVLETLERİN DOĞUŞU...

Şimdi, Batı’da ulus-millet gerçekliğinin nasıl ortaya çıktığını kavramak için kapitalizmin geliştiği dönemlere Ortaçağ Avrupa’sına dönüyoruz.¹⁵

Bu dönemde feodal beylerle krallar kendi bölgelerinde “kent kurucuları” olarak ticaret merkezleri yaratmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Çünkü, ticaret demek dünyanın başka bölgeleriyle bağlanmak-etkileşmek demektir. Kendi ürünlerini başkalarına satabilmek, onların ürünlerini satın alabilmek demektir. Tek başına ele alındığı zaman ticaret belki yeni bir değer yaratmıyordu, yani “üretici bir çaba değildi”. Ama, ülkeler ve toplumlar arasında bağlantılar kurarak, üreticilerin kendi dar kabuklarının dışına çıkmalarını, onların evrenselleşmelerini sağlıyordu. Toplumlar arası etkileşimin mekanizması ticaretle gerçekleşiyordu. Toplumlar ancak bu etkileşimlerle -ticari ilişkilerle- birbirlerine bağlanıyorlardı. Karşılıklı ilişkileri içinde birbirlerine göre varolur-gerçekleşir hale geliyorlardı. Dünyanın bütünleşmesine, tek bir sistem haline gelmesine giden yol buralardan geçiyordu...

Feodal bir beyliğin sınırları içinde gelişen bir “kenti” düşününüz...

Feodal beylik yerel bir sistemdi, bu yüzden de statikti. En yakın çevresiyle ilişkileri içinde varoluyordu. Üretici güçleri son derece sınırlı idi. Bu yüzden de feodaller kentten sağlayacakları verginin peşinde idiler. Bir de, çeşitli ihtiyaçlarını giderebilecekleri bir araç olarak görüyorlardı onu. Kent ise dinamiktir. Ticari ilişkileri sayesinde çok uzak yerlerle bile bağlantı halindedir. Üreticiler arasındaki bağlantı kayışı gibidir. Bu bağlantılar sayesinde ki, üreticiler kendilerinden çok uzaktaki pazarlar için bile üretim yapıyorlardı. Pazar genişledikçe daha çok üretmekte, ürettikçe daha da zenginleşmekte, güçlenmekte idiler...

Bu süreç, üretici güçlerin gelişmesine neden olan bir süreçtir. Ve bu gelişmenin belirli bir noktadan itibaren feodal sınırlar artık kent toplumuna dar gelmeye başlar. Feodallerle kentler arasındaki çelişkiler ön plana çıkmaya başlamaktadır...

Bu noktadan itibaren kentlerin imdadına krallarla feodal beyler arasındaki çelişkilerin yetiştiğini görüyoruz. Duruma göre, kentler feodal beylere karşı krallarla işbirliği yapmaya başlarlar. Ne de olsa krallar daha geniş bir çevreyi temsil etmektedir. Feodal beylerin dar sınırlarının ötesine geçişte bir köprü olur bu ittifak. Birinci adım bu olur.

İkinci adımda ise, kentlerle krallar arasındaki çelişkilerin ön plana çıkmaya başladığını görüyoruz. Çünkü, son tahlilde kralın kendisi de bir feodaldır. Krallar kentleri kontrolleri altında tutmak istiyorlardı. Kent toplumunun içinde gelişmeye başlayan üretici güçler ise artık bu feodal kabuğun içine de sığamaz hale gelmişlerdi. Tek çözüm yolu, kent kozası içinde palazlanan burjuva toplumun kendi devletini yaratarak kendi ayaklarının üzerinde durabilir hale gelmesi idi. Ama nasıl?..

Bu arada, birçok ticari birlikler kurulmakta, kentler arasındaki ticari ilişkiler alabildiğine gelişmektedir. Bu ilişkiler, aynı zamanda ticari rekabeti de birlikte getiriyordu tabii. Kentler arasında pazara hakim olma mücadeleleri de başlıyordu. İşte, “ulus devletin” ortaya çıkışı bütün bu etkenlerin sonucu oldu.

Feodal devlet-krallık kabuğu altında gelişen ve geliştikçe de, rekabetin artmasıyla birlikte çıkarları farklılaşmaya başlayan kentler -burjuvazi- kendilerine yeni bir kimlik

¹⁵ Bu konuları daha önce ele almıştık: www.aktolga.de 5. Çalışma; ayrıca daha sonra çıkan kitabımızda da konu bütün ayrıntılarıyla ele alınmış bulunuyor... “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları- Osmanlı’dan Bu Yana Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Diyalektiği” <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

arayışı içine girdiler. Öyle ki, bu yeni kimlik onları hem eski feodal kimlikten ayırdetmeliydi, hem de rekabet halinde oldukları diğer kentlere göre kendi farklılıklarını ortaya koymalı, kendi varoluş-egemenlik alanlarını belirlemeliydi. Ekonomik varlıkları-çıkarları onları, kimliklerini bu zemin üzerinde yeniden tanımlamaya zorluyordu...

İşte, “ulus devlet” bu arayışın sonucu olmuştur. Aynı kent kökeninden gelen, kültürel olarak aynı değerlere sahip olan,¹⁶ ekonomik yaşantı birliği içinde olan ve bu zemin üzerinde bir beraberlik-birlikte varoluş duygusu geliştirmiş olan insanların birliği olarak doğdu uluslar. Ulus devletler de bu ulusların örgütlü toplumsal varlığını temsil ettiler. “Başkent” ise ulus devlet olarak bir araya gelen kentler içinde başı çeken kent oldu.¹⁷

Aslında, burada önemli olan, ekonomik yaşantı birliğiydi, yani pazarın birliğiydi. Yoksa, kimin hangi etnisiteye sahip olduğu-hangi aşiret kökeninden geldiği, alt kimliğinin ne olduğu değildi burjuvaziye ilgilendiren! Ekonomik yaşantı birliği, yani, insanların üretim ilişkileri içinde birbirlerine bağlı olmaları sistemin birliğini-varlığını sağlamaya yetiyordu. Duygusal birlik, ulusal bilinç vs. hep bu zemin üzerinde gelişti. Kültürel birlikten kasıt da, ekonomik yaşantı birliğinin oluşturduğu bu yeni yaşam tarzının bilgisi temelinde oluşan ruhsal birlikti. Yoksa, eski etnik kültürün-aşiret kültürünün, ya da feodal kültürün peşinde değildi insanlar. Tam tersine, kapitalist kültürün -yaşam bilgisinin, yaşam tarzının- yerleşmesi için bu eski kültürel alışkanlıkların, değerlerin değişmesi gerekiyordu...

Şimdi önce, kapitalizm altında üretici güçlerin gelişmesinin ne anlama geldiğini görelim. Bu gelişmenin kendi zıttına dönüşmesini ve serbest rekabetin yerini tekelciliğin almasını ise daha sonra ele alacağız...

KAPİTALİZM NASIL GELİŞİYOR?..

Kapitalist neden üretir? Kâr elde etmek için! Bir malın-ürünün maliyeti ne kadar az olursa işverenin kazancı-kâr'ı da o kadar fazla olacaktır. Yani, hammadde ucuz ve bolsa, işgücü de pahalı değilse, işveren o kadar çok kazanır. Daima, azami -daha çok- kâr peşinde koşan işverenler, bunun için, mümkün olduğu kadar maliyeti düşük tutmaya çalışırlar.

Ama hepsi bu kadar değil! Çünkü bir ürün, sadece bir işyerinde değil, birçok işyerinde üretiliyordu. Bu yüzden de, belirli bir ürünü kim daha ucuza üretiyorsa ve kimin malı daha kaliteliyse, onun malı daha çok alıcı bulacağı için onun kazancı daha fazla olacaktı. Aynı toplumun içindeki birbirine rakip firmaların, aynı malı daha ucuza ve daha iyi kalitede üretebilmeleri ise (diğer faktörlerin yanı sıra), daha çok bilgiye sahip olmakla mümkündü. Örneğin, bir malı daha gelişmiş bir makine kullanarak daha ucuza üretebilirdiniz. Ama bunun için de önce o daha gelişmiş makineye ilişkin bilgiye sahip olmanız gerekirdi. Kalite sorunu da böyledir. Maliyeti yükseltmeden, daha iyi kalite mal üretebilmenin yolu da gene daha çok bilgiye sahip olmaktan geçiyordu.

“Kapitalizmin üretici güçleri geliştirdiğini” söyleriz, nedir bu “üretici güç”, kim, hangi güçler üretirler bir malı? Makineler midir, teknik midir üretici güç?..

Üretici güç önce insandır, sonra da çevre-doğa. Bütün o makineler, teknik vs. bunlar hep insanın uzuvlarının uzantılarından başka bir şey değildir. Bir işçi, hammaddeyi eliyle de işleyebilir, bir makineyle de. Bununla işin özü, yani işleme olayı-üretim olayı

¹⁶ Buradaki “kültür” kent-burjuva kültürüdür.

¹⁷ Bizdeki “başkent’le” bunu kıyaslayınız, sadece bu bile iki tarihsel gelişme çizgisi arasındaki farkı açıklamaya yeter!.Hiç aklınıza geldi miydi bugüne kadar „başkent“ nedir diye düşünmek?..

değişmiyor. Ama, makine kullanarak üretince daha hızlı ve daha çok üretebiliyorsunuz. Ya da, makine kullanarak, elle yapamayacağınız işleri de yapabiliyorsunuz. Ancak, son tahlilde, işi yapan insandır. Üretici güçlerin gelişmesi de insanın gelişmesidir...

Peki insan nasıl gelişiyor? Daha çok bilgiye sahip olarak. O halde, üretici güçlerin gelişmesinden kasıt, üreten insanların daha çok bilgiye sahip olmalarıdır. Daha ileri düzeyde üretebilme olayının özü, insanların çevreden-doğadan alınan madde-enerjiyi-enformasyonu sahip oldukları daha ileri düzeydeki bilgiyle işleyebilmeleridir. Teknik vs. bunların hepsinin altında yatan bilgidir. Teknik havadan gelmez. Daha ileri tekniği daha çok bilgiye sahip insanlar yaratır. O teknik denilen şey de bir üründür aslında. Ve ürün hammaddenin bilgiyle işlenilmesi sonucunda oluşur.

Şimdi geldik sistemin -kapitalist sistemin- üretici güçleri nasıl geliştirdiğine: Üretici güçlerin gelişmesi insanın gelişmesidir dedik. İnsanın gelişmesi ise, onun bilgi seviyesinin yükselmesidir. Peki, kapitalist sistemde insanların bilgi seviyeleri nasıl yükseliyordu?..

İnsan, çevreyle-doğayla etkileşerek varlığını üretiyor. Bir mücadele bu. İnsanın doğayla mücadelesi. Bu mücadelede ayakta kalabilmenin, daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmenin yolu ise doğayla-çevreyle etkileşerek onu bilmekten geçiyor. Yani ne kadar biliyorsan o kadar insansın ve o kadar "iyi" yaşam koşullarına sahip olabiliyorsun bu süreçte. Bilme-öğrenme sürecinin arkasında yatan motivasyon budur.¹⁸ İşte, daha çok kâr elde etmek için daha çok bilgiye sahip olmak gerektiğinin bilincinde olan kapitalistler de, insanın bu temel varoluş güdüsünü kullanırlar. İnsanları, daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmeleri için daha çok bilgi üretmeleri gerektiğine ikna ederler. Gerekirse bu süreci finanse de ederler. Çünkü, bilmektedirler ki, o bilgiyi üreten bireylerin, ellerinde sermaye olmadan bu bilgileri üretim sürecine sokarak kendilerine rakip hale gelmeleri mümkün değildir (bu en azından şimdiye kadar böyle idi!).

Kısacası, azami kâr peşinde koşan kapitalistlerin, rekabet ortamında, bir malı daha ucuza, daha hızlı ve daha iyi kalitede üreterek rakiplerine karşı üstünlük kazanabilmelerinin yolu daha çok bilgiye sahip olmalarından geçiyordu. Kapitalizmin azami kâr yasasıyla üretici güçlerin geliştirilmesi arasındaki ilişki bu noktada anlam kazanıyordu. Yani kapitalistler azami kârı elde edebilmek için üretici güçleri geliştirmek zorunda kalıyorlardı. Kapitalizmin serbest rekabetçi döneminin esası bu idi...

Şimdi burada bir nokta koyalım! Çünkü buraya kadarki sürecin bir mantığı var. İşin özü kâr elde etmeye dayanıyor. Sistemin hareket ettirici gücü bu. Sistem kendi varlığını-benliğini bu motivasyonla üretiyor. Kâr elde edebilmenin ön koşulu ise, bir malı daha iyi kalitede, daha hızlı ve ucuza üretebilmek. Yani rekabet mücadelesinde galip gelebilmek. Buna, yeni bilgileri üretmek ve sonuç olarak üretici güçleri geliştirmek de eklenince, sistem geliştirici, ilerletici bir özelliğe sahip olmuş oluyordu. Böyle bir zemin üzerinde gelişen toplumsal benlik-nefs ve buna bağlı olarak ortaya çıkan milliyetçilik de, bununla övünmeye dayanan bir duygu olarak anlam kazanıyordu. Yani, işin özü gene "benliğe" bencillige, "ben daha iyiyim"e dayanmakta idi ama, bu "ben" ürettikleriyle övünen bir ben olduğu için bir yerde zararsız bir benlikti! Hatta, rekabeti teşvik edici bir benlikti...

Fakat bu hep böyle devam etmez! Bu gelişme-ilerleme belirli bir noktaya ulaştığı zaman kendi içinde kendi zıttına dönüşmeye başlar, serbest rekabet

¹⁸ "Öğrenmek Nedir, Neden Öğreniyoruz, Nasıl Öğreniyoruz..." <https://www.aktolga.de/z5.pdf>

tekelleri doğurur. Serbest rekabetçi kapitalizmin yerini tekелci kapitalizm almaya başlar...

Serbest rekabetin yerini tekel egemenliğine bırakması, kapitalizmin gelişme sürecinde esasa ilişkin çok önemli bir olaydır. Çünkü bu, azami kâr elde etmeyle daha çok bilgiye sahip olma arasındaki bağlantının sona erdiğini gösteriyordu. Kapitalizm altında üretici güçlerin artık gelişemez hale geldiğini, gelişmenin, ilerlemenin durduğunu gösteriyordu. Yeni bilgilerin üretilmesinin, yeni ve daha ileri teknolojilere sahip olmanın, daha iyi, daha ileri kalitede mallar üretmenin anlamsız hale geldiği bir ortamda ise ne gelişme olurdu ne de ilerleme. Daha çok bilgiye sahip olmayla rekabet mücadelesi ve azami kâr elde etme arasındaki ilişki koptuğu an her şey bitiyordu. Daha çok bilgiye sahip olmak artık geriden gelenlere bir üstünlük sağlayamıyordu, çünkü o bilgiyi üretime sokarak en büyüklerle rekabet edebilecek kadar gücü yoktu küçüklerin. En büyüklerin ise umurunda değildi bütün bunlar! Onlar zaten tekel egemenliği sayesinde istedikleri fiyatı ve kaliteyi piyasaya dikte ettirebiliyorlardı. Onlar için daha çok kâr elde etmenin yolu artık daha çok bilgiye sahip olarak daha iyi kalitede mal üretmekten değil, başka alternatif olmayan tüketicilere ellerindeki malı dayatmaktan geçiyordu. Yeni bilgilere sahip olarak bunları üretim sürecine sokmanın motivasyonu kalamamıştı ortada. Çünkü, yeni bilgiler demek yeni üretim teknikleri demektir. Eski makinelerin vs.yerine yenilerinin konulması demektir. Ortada zorlayıcı bir neden yokken tutarda buna yanaşır mıydı tekelciler! Onlar nasıl olsa satıyorlardı mallarını. Rekabet de yoktu ortada! Çok bilen de bildiği varsın kendisinde kalsındı umurunda mıydı tekelci kapitalistlerin!.. Ya da, her ihtimale karşı, belki birisi bu bilgileri kullanarak kendisine rakip çıkar diye, bastırıyorlardı parayı ve o bilginin patent hakkını satın alıyorlardı; sonra da atıyorlardı onu çekmecelerine!..

Bütün bir 19. Yy'a ve 20. Yy'a damgasını vuran sürecin özü, esas budur. Şimdi, bu sürecin nasıl geliştiğini ve dünyayı nereye götürdüğünü kavrayabilmek için tabloda eksik kalan yerleri de tamamlamaya çalışalım:

Dünyanın paylaşılması...

Ulusal düzeyde bardak dolmuş su dışarıya taşmaya başlamıştı... Ulus devletle içiçe geçmiş sermayenin dünyaya açılma zamanı gelmiştir artık. Bir adım daha atınca kapitalizm kapitalist emperyalizm haline gelir...

"Emperyalizm, genel anlamda, kapitalizmin bazı özelliklerinin gelişimi ve doğrudan doğruya devamı olarak ortaya çıkmıştır. Ama, kapitalizm, kapitalist emperyalizm haline ancak gelişmesinin belirli ve çok yüksek bir düzeyinde, kapitalizmin esas özelliklerinden bazıları kendi karşıtlarına dönüşmeye başladığı zaman; kapitalizmin yüksek bir iktisadi ve toplumsal yapıya geçiş döneminin bazı öğeleri bütün gelişme çizgisi boyunca biçimlenip belirlediği zaman gelebilmiştir. Bu süreç içinde iktisadi yönden en önemli olay, kapitalist serbest rekabetin yerine kapitalist tekelin geçmesidir. Serbest rekabet, kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel niteliğidir; tekel ise serbest rekabetin tam karşıtı oluyor"¹⁹.

"Kapitalist düzen içinde nüfuz bölgelerinin, çıkarların, sömürgelerin paylaşılması konusunda, paylaşmaya katılanların gücünden, bunların genel iktisadi, mali, askeri vb. gücünden başka bir esas düşünülemez. Oysa paylaşmaya katılanların gücü aynı şekilde değişmemektedir, çünkü kapitalist düzende farklı girişimlerin, tröstlerin, sanayilerin, ülkelerin eşit şekilde gelişecekleri düşünülemez. Almanya, yarım yüzyıl kadar önce kapitalist gücü o zamanki İngiltere'nin gücüyle kıyaslandığında, zavallı, önemsiz bir ülkedir; Rusya'yla kıyaslandığı zaman Japonya da aynı durumdaydı. On ya da yirmi yıllık bir süre içinde emperyalist güçlerin nispi kuvvetlerinin değişmeden kalacağını söyleyebilir miyiz? Kesinlikle söyleyemeyiz. Bu

¹⁹ Alıntılar, Lenin, Emperyalizm

koşullar içinde barışçı ittifaklar savaşıardan doğarlar ve yeniden savaşıarı hazırlarlar. Egemenlik, ilhak ve üstünlük üzerine kurulu emperyalist politikanın esası budur”...

İşte, birinci ve İkinci Dünya Savaşları, tekelci kapitalist ulus devletlerin dünyayı yeniden paylaşmak için çıkardıkları iki büyük savaş, bu zemin üzerinde gerçekleşmiştir.

KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE BİLİŞSEL-KÜRESEL KİMLİĞİN DOĞUŞU...

“Küreselleşme” dediğimiz olay aslında sadece şu son onbeş yirmi yılın olayı değildir!.. İşin çok ötelere giden tarihsel temelleri vardır²⁰. Ama, ana rahminde geçen süreci bir yana bırakarak biz hep çocuğun doğumunu esas alırız. Burada da öyle yapacağız.

Soğuk savaş sona eripte dünyayı birbirinden ayıran duvarlar yıkıldıktan sonra dünyada çok şeyler değişti. Her şeyden önce tek bir dünya pazarı çıktı artık ortaya. Pazarını genişletmek, dünya pazarlarında daha çok söz sahibi olmak mı istiyordun, eskiden olduğu gibi ulus devlet zırhına bürünerek militarist bir politika izlemene gerek yoktu artık. Önündeki bütün kapıları açabilmek için bir malı daha iyi kalitede, daha hızlı ve ucuza üretebilmek yetiyordu...

Evet, sermaye, ulus-devletle birlikte doğmuştu. Onun içinde, onunla etle tırnak gibi gelişmiş, büyümüşü. Onunla birlikte dünyaya açılmıştı. Dünya pazarlarını onunla birlikte paylaşma mücadelesine katılmıştı. Ama sonra, öyle oldu ki, tıpkı bir ipek böceğinin kendi kozasının içinde gelişip büyüyerek, kelebek haline gelmesi ve onu delerek uçup gitmesi gibi, o da -sermaye de- ulus devlet kabuğunu delerek „küresel sermaye“ haline gelmeye, kanatlanıp uçmaya başladı, küresel dünya sisteminin esas oyuncusu oldu...

İşte yeni dünya düzeninin -kapitalist küresel dünyanın- belirleyici dinamiği budur. Ama, bu böyledir diye, eski dünya da öyle hemen birden yok olup gitmiyordu tabii! İçindeki kelebek kanatlanıp uçup gitmeye başlamış olsa da, ulus-devlet kabukları-sınırları halâ ortada duruyorlardı! Çünkü, doğum süreci halâ devam ediyordu! Devletler arasındaki eski dünyaya özgü ilişkiler halâ sürüp gidiyordu. Eski dünya'nın egemenleri halâ kendilerini „yeni dünya düzeninin“ de egemenleri olarak görüyorlardı! Çünkü halâ ne olup bittiğini kavrayamıyorlardı. Kavramaları da mümkün değildi zaten! İnsanlar ve toplumlar kendi “yokoluş” diyalektiklerini öyle hemen kolayca kavrayamazlar. Kavradıkları an da zaten “kendi varlıklarında yok olmuş”, yeniyile bütünleşerek yeniden doğmuş olurlar...

Şimdi, bu sürecin dinamiklerini biraz daha yakından ele almaya çalışalım:

Yeni oluşumun en önemli kaldırıcının daha iyi kalitede, daha hızlı ve daha ucuza üretmek olduğunu söylemiştik. Daha iyi kalitede mal üretmek hadi neyse, o, daha çok bilgiye sahip olmayla ilgili bir şeydi. Ama ya daha ucuza üretmek, bu problemi nasıl çözecekti kapitalistler? Çünkü, bu noktaya gelince işin içine direkt olarak üretim maliyetini etkileyen unsurlar giriyordu. İşçi ücretlerinden ve pazara yakın olmaktan tutun da, sosyal devlet harcamalarına kadar, geride kalan “refah döneminin” mirası giriyordu! Tekelci kapitalizm, sömürgelerden elde edilen artı değerın bir kısmını da içerde kendi halkına, işçilerine dağıtarak belirli bir denge sağlamış, buna bağlı olarak da yaşam seviyesinin yükselmesine yol açmıştı. Tekel egemenliğinin sürdürülebildiği dönemde bu bir sorun teşkil etmiyordu. Bir parmak bal da kendi halkının-çalışanlarının ağızına çalmışsın ne olacaktı ki! Nasıl olsa sömürgelerden geliyordu yeteri kadar! **Ama şimdi artık bu bir sorun haline gelmişti. Çünkü, rekabet küresel bir boyut kazandığı halde, üretim, halâ maliyetlerin yüksek**

²⁰ <https://www.aktolga.de/z9.pdf> ; bu konuyu sitede yer alan 5. Çalışma'da da ayrıntılı olarak ele almıştık, isteyen bakabilir: <https://www.aktolga.de/t5.pdf>

olduğu ulusal sınırların içinde yapılıyordu. Bu sorun nasıl çözülecekti? Sermayenin önündeki problem bu idi.

Az gelişmiş, ya da gelişmekte olan ülkelere gelince: Buralarda işgücü bol ve ucuzdu; üretim maliyetini etkileyen diğer faktörler de çok düşüktü; ama buna karşılık, burada da “know-how”, yani bilgi birikimi ve sermaye yetersizliği vardı. İşte, gelişmiş kapitalist ülke kapitalistleriyle gelişmekte olan ülkeler kapitalistleri arasındaki ilişki ortamı böyle oluştu. Duvarlar yıkıldıktan sonra ortaya çıkan “tekleşmiş dünyadaki” küresel rekabet mücadelesi bu iki unsur arasındaki işbirliğini kaçınılmaz hale getirdi.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ulus-devlet yöneticileri, kapitalistler arasında doğan bu yeni işbirliği ortamına başlangıçta memnuniyetle yaklaştılar. Sonuç olarak, her iki tarafın da kazançlı çıkacağı bir işbirliğiydi bu. Bir süre böyle, zafer sarhoşluğuyla, “tekleşen dünya’dan”, “kapitalizmin zaferinden” falan bahsedilerek geçti! Ama sonra, işler değişmeye başladı. Her iki tarafın ulus-devletleri de bu gidişten rahatsız olmaya başlamışlardı! Önce, gelişmiş kapitalist ülkelere başlalım:

Fizik’teki “bileşik kaplar”ın ne olduğunu herkes bilir sanırım. İki kova düşününüz, öyle ki, bunlar bir boruyla alttan birbirine bağlı olsunlar. Bu kovalardan birini geliştirmekte olan ülkeler, diğerini de gelişmiş ülkeler olarak düşünelim. Üretilen zenginlikler de kovaların içindeki su olsun. “Yeni-küresel dünya düzeni” doğuncaya kadar bu su, şu ya da bu biçimde, hep az gelişmiş ülkelerin kovalarından gelişmiş ülkelerin kovalarına doğru akardı! Bu yüzden de, geliştirmekte olan ülkelerin kovaları boş dururken, gelişmiş ülkelerin kovaları dolar taşardı! Ulus-devletlerinin arkasına sığınan tekelci kapitalistler tekel egemenliği sayesinde az gelişmiş ülkelerin sütünü bir inek gibi sağarlardı adeta! Tabii bu tekel kârından gelişmiş ülkelerin halkı-çalışanları da alırlardı paylarını! Buna bağlı olarak da toplumsal yaşam seviyesi buralarda bir hayli yükselmişti.

Dünya tekleşip de, küresel rekabet mücadelesinde üstte kalabilmek için, sermaye üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu az gelişmiş ülkelere doğru kaymaya başlayınca işler değişti! Bu o kadar önemli bir gelişmeydi ki, birkaç yıl içinde gelişmiş ülkelerdeki yatırımlar bıçak gibi kesilmeye başladı. Sırtına dolarını eurosunu yükleyen kapitalistler Çin’e, Hindistan’a, Türkiye’ye, Brezilya’ya.. üretim maliyetleri nerede düşükse, kim kendisine daha elverişli yatırım olanakları sunuyorsa oraya gitmeye başladılar! Enformasyon teknolojisinin bu kadar geliştiği, küçük bir köy haline gelmiş dünyada üretimin nerede yapılacağı hiç önemli değildi artık. Hatta öyle ki, bir malın bir parçasını Çin’de, bir parçasını Polonya’da yaptırarak, sonra da bütün bu parçaları örneğin Türkiye’de bir araya getirip monte etmek bile mümkündü. Önemli olan, rekabet mücadelesinde en iyi kalitede malı, en hızlı bir şekilde ve ucuza üreterek azami kâr’ı gerçekleştirebilmektir. Üretimin, yatırımların hangi ülkede olacağını sermaye açısından başka hiç bir anlamı kalmamıştı. Sermaye, sırtındaki “ulusal” etiketini hiç düşünmeden çıkarıverdi! Gelişmiş ülkelerin 20. Yy. kalıntısı ulus-devlet yöneticileri de sap gibi ortada kaldılar!..

Yapacak bir şey kalmamıştı! Sermaye nerede ucuza üretebiliyorsa oraya gitmeye mecburdu. O gitmezse, rakibi gidecek, ondan daha ucuza ürettiği için de azami kâr o cebine indirecekti. Bırakınız azami kârı, iletişimin bu kadar geliştiği bir dünyada rekabet mücadelesine ayak uydurmadan ayakta kalabilmek bile mümkün değildi artık. Ulus-devlet yöneticilerinin vatan-millet çığlıkları, “biraz da ülkenizi düşünerek yatırım yapın” çağrıları hiç yankı bulmuyordu. Sermayenin yeni vatani bütün dünyaydı artık. Ulus-devlet kabuğu çatlamış, kuş pır diye uçup gitmişti-gidiyordu! Kimse de onu tutamıyordu! Sermayenin ulus devlet yükünü sırtından atarak geliştirmekte olan ülkelere doğru yönelmesi (yani akış yönünü değiştirmesi), yukarıda bahsettiğimiz bileşik kaplarda, suyun gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü akmasına yol açan basıncın

ortadan kalkmasının sonucuydu. Bu baskı ortadan kalkınca, su büyük bir hızla yön değiştirerek tersine doğru akmaya başladı!

Sonuç: Gelişmiş ülkelerde yatırımlar, ekonomik büyüme dururken, gelişmekte olan ülkelerde kapitalizm-üretici güçler hızla gelişmeye başladılar...

Gelişmiş ülkelerin 20. Yy. kalıntısı ulus devlet yöneticilerinin bütün bu gelişmelerden hiç memnun olmadıklarını söylemiştik. Öyle ki, bir süre sonra bunlar yavaş yavaş seslerini yükseltmeye, küreselleşme sürecinin bu ilk dönemine karşı reaksiyoner politikalar geliştirmeye başladılar...

Şimdi, bir an için, gelişmiş ülke ulus-devletlerini iflâh olmaz dertleriyle başa bırakarak gelişmekte olan ülkelere, buralardaki ulus-devletlere dönelim, ve bakalım buralarda neler oluyor. Her şey görünürde olduğu gibi güllük gülistanlık mı buralarda onu görelim!..

Ulus devlet kabuğu gelişmekte olan ülkelere de çatlıyordu...

Aşağıdaki satırlar 2005 yılında yayınlanan bir çalışmamdan: “1923’den beri Türkiye’ye giren yabancı sermaye miktarı yirmi milyar dolar kadarmış; bu rakama, özelleştirme gelirleriyle birlikte bu yıl (2005) sadece bir yıl içinde ulaşılması bekleniyor”!²¹ Bu türden haberleri o yıllarda birçok gelişmekte olan ülke basınında da görebilirdiniz...

İyi güzel, sermaye geliyor, üretici güçler-kapitalizm geliyor, ülke büyüyordu da, bütün bunlar nasıl oluyordu? Sermaye öyle elini kolunu sallayarak, “ben geldim” deyip içeri girerek, kolları sıvayıp hemen yatırıma-üretime mi başlıyordu? Hayır! O kadar kolay ve mekanik bir süreç değildi bu! Onun da belirli koşulları vardı yerine getirilmesi gereken! Dış dinamik olan küresel sermaye, her şeyden önce içeride kendisine uygun bir işletme sistemi ve işbirliği yapabileceği iç dinamik arıyordu. Eski tekelci-ulusalcı-Devletçi işletme sisteminin yerine, ülkeyi küresel dünya sistemine bağlayacak serbest rekabetçi bir işletme sisteminin geçirilmesini istiyordu. Eski Devletçi yapının ve işletme sisteminin içinde oluşmuş yerli burjuvazinin Devletçi kabuklarını kırarak, çağdaş, rekabetçi, liberal-demokrat bir yapıya kavuşabilmesinin yollarını açıyordu. Yani küresel sermaye, işbirliği için değişimi şart koşuyordu. Ve hiç de geri adım atmıyordu bu talebinden! “Değişmek istemiyorsan, bu senin sorunundur” diyerek, çekip başka bir ülkeye gidiyordu!..

Önce, küresel sermayenin gelişmekte olan ülkelerin önüne koyduğu ve işbirliği için olmazsa olmaz şart olarak gördüğü bu “değişim reçetesini” bir görelim, bakalım içinde neler var:

Özel sektörü ekonomik büyümenin temel motoru haline getirmek, enflasyon oranını düşük tutmak ve fiyat istikrarı sağlamak, devlet bürokrasisini küçültmek, bütçe fazlası sağlanamasa bile olabildiğince dengeli bir bütçe yürütmek, ithal ürünler üzerindeki gümrük tarifelerini düşürmek, kotalardan ve yerel tekellerden kurtulmak, ihracatı arttırmak, devlete ait sanayi kuruluşlarını ve kamu iktisadi teşebbüslerini özelleştirmek, sermaye piyasalarını serbestleştirmek, para birimini konvertibl hale getirmek, ülkedeki sektörleri, hisse senedi ve tahvil piyasalarını doğrudan yabancı mülkiyete ve yatırıma açmak, ülke içindeki rekabeti olabildiğince arttırmak üzere ekonomiyi tekelci devlet düzenlemelerinden arındırmak, kamusal yolsuzlukları, sübvansiyonları ve rüşveti olabildiğince azaltmak, bankacılık ve

²¹ Bu satırlar “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimleri’nin Esasları’ndan” (2005), www.aktolga.de, 5. Çalışma. Bu çalışmaya ilişkin notlar daha sonra “Osmanlı’dan Bu Yana Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Diyalektiği” adlı kitapta da yer aldı: <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

telekomünikasyon sistemlerini özel mülkiyete ve rekabete açmak, yurttaşlara yerel ve yabancı emeklilik fonları ve yatırım fonları arasından seçim yapma fırsatını vermek. Ve de, “yabancılara” ev-arsa-gayrimenkul satın alabilme olanağını sağlayarak onlara göçmenliğin yolunu açmak. Yani, bütün kurum ve kurallarıyla küresel serbest rekabetçi kapitalist işletme sistemi ülkeye yerleştirilirken, aynı zamanda ülke sınırlarını da küresel göçe açmak...

Sen istediğin kadar eski şarkıları söylemeye devam edebildin (!) çok dilli, çok kültürlü toplumların yolu böyle açılıyordu!..

Bu yeni “küresel serbest rekabetçi kapitalizm” eski tipten, ulusal sınırlar içinde gelişen “serbest rekabetçi kapitalizmden” farklıdır. Bu nedenle, onu eski kavramları kullanarak tanımlarken dikkatli olmak, kavramların içeriklerinin değiştiğini dikkate almak gerekir. Örneğin, “serbest rekabet” deyince eskiden bundan anlaşılan tekel öncesi kapitalist rekabetti. Ama yeni tipten “küresel serbest rekabetçi kapitalizmde” artık büyük-küçük, tekel-tekel dışı gibi kavramlar anlamını kaybediyordu. Örnek mi istiyorsunuz: Bugün en büyük diye baktığınız bir şirket bile, bir de bakıyordunuz kısa bir süre sonra çok daha ileri bir teknik geliştiren daha küçük bir şirket tarafından-teslim alınabiliyordu!.. Hatta bazan tek bir kişi bile bir adım sonrasının en büyük firmasının sahibi haline gelebiliyordu. Facebook’u, Google’u düşününüz. Appel’i, Microsoft’u, Tesla’yı düşününüz. Güney Kore firmalarını düşününüz. Yeni dünya düzeninde belirleyici olan bilgi idi artık... Kim daha fazla bilgiye sahipse, kim yeni bilgiler üretebiliyorsa -bu bazan tek bir kişi bile olsa- en büyük o haline gelebiliyordu!..

Dikkat edilsin, küresel-serbest rekabetçi kapitalist-işletme sisteminden bahsediyoruz! 17-18. Yy’ların ulusal düzeydeki serbest rekabetçi kapitalizminden değil!..

Evet, bu iki sistemin de rekabet, açık olma, girişim özgürlüğü vs.yanları birbirine benziyordu, ama arada çok önemli bazı farklar da vardı. Ulusal düzeyde gelişen eski serbest rekabetçi kapitalizm, üretimin yoğunlaşp merkezleşmesiyle birlikte diyalektik anlamda kendi inkârını da yaratarak tekelleşmeyi doğurken ulus devletle bütünleşme yoluna girmişti. Yeni-küresel serbest rekabetçi kapitalizm ise, ulus devlet kabuğunu çatlatarak dünyaya açılmayı, üretici güçlerin dünya çapında gelişmesini temsil ediyordu. Küresel sermayenin gelişmekte olan ülkelere girerken koyduğu „küresel-serbest rekabetçi kapitalist işletme sistemini benimseme“ ilkesini bu çerçevede değerlendirmek gerekiyordu...

Bunun anlamı açıktır: „Kabuklarınızı kıracaksınız“ diyordu küresel sermaye! Hangi „kabuklardı“ bunlar? Hiç uzatmaya gerek yok! Bu kabuklar, tek kültüre dayanan ulus devletçi kabuklardı, daha başka bir deyişle de 20. Yy. kalıntısı milliyetçilikti, korumacılıktı; kalın gümrük duvarlarının arkasında yerli despotlarla birlikte ot gibi yaşayıp gitmekti. „Ulus-devlet duvarlarını yıkın ve ülkenizi küresel dünya sistemiyle bütünleştirin“ diyordu sermaye. „Bunu yaparsanız, ben de gelir ülkenize yatırım yaparım“ diye de ilave ediyordu.²²

Şimdi sorarım size, böyle bir ortamda artık 20.Yy. kalıntısı milliyetçi politikalarla yaşamı devam ettirmek mümkün müdür? Tek bir kültüre dayanan etnik-milliyetçi bir kimlik üreterek varolmak mümkün müdür? Mümkün müdür derken, böyle bir kimliğe-ideolojiye dayanarak gelişmek, ilerlemek mümkün müdür demek istiyorum tabi. Yoksa, kendi tekkenin içinde “hu çeker” gibi halâ eski sloganları tekrarlayarak kendini tatmin edebildin!..

²² Dünün “yabancı sermaye düşmanı antiemperyalistlerini” bugün gerici “ulusalcılar-ulusalcı solcular” haline getiren diyalektik budur işte!..Bu noktada ülkeyi küresel süreçlere açan sayın Özal’ın kulakları çınlasın!.. <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK BİLİŞSEL KİMLİĞE DOĞRU AÇILAN BİR KAPIDIR...

Küreselleşmenin kültürleri etkileşme içine sokarak yerel olanla küresel olanı birbirine bağladığını-bütünleştirdiğini söyledik. Peki bu sürecin ucu nereye varıyor, çok kültürlü küresel etkileşme olayı nasıl bir kimliğin ortaya çıkmasına neden oluyor? Tek bir kültüre bağlı olarak ortaya çıkan yerel kimliklerle, çok kültürlülüğe dayanarak ortaya çıkan küresel kimlik arasındaki ilişki nedir, bu ilişki nasıl kuruluyor? İşte şimdi soru budur!..

Küreselleşme zemininde gelişen çok kültürlülük insanı kaçınılmaz olarak bilişsel bir kimliğe doğru götürür (“üst kimlik”). Bilinç dışı olarak, doğuştan itibaren anne, baba, kardeşler ve en yakınlarımızdan öğrenerek sahip olduğumuz yaşam bilgileri ve bu zeminde gelişen yerel-kültürel kimlikler ise duygusaldır (“alt kimlik”)²³.

Peki, “çok kültürlülük” neden insanı kaçınılmaz olarak bilişsel bir kimliğe götürüyor?..

Çok basit! Doğuştan sahip olunan yaşam bilgilerinin ve bu zeminde oluşan “duygusal kimliğin” yanı sıra başka ülkelerde, başka coğrafyalarda gelişen yaşam bilgilerine de kapıların açık olması, bunlar arasında yaşanan ana ilişkin bir senteze ulaşabilmenin yolunu açar. Çünkü, bilinç dışı olarak sahip olunan yaşam bilgilerini-kültürleri mukayeseye etmeye başladığınız an, otomatik olarak, onları bilince çıkarmaya başlıyorsunuz demektir. Bu ise, onların, maddi hayatın gerçekleri karşısında sorgulanması, yani bilişsel-rasyonel-“cognitive” bilgiler haline getirilmesi anlamına gelir. Bu durumda bu bilgiler artık hiç sorgulamadan sahip olunan ve gereği yerine getirilen bilinç dışı bilgiler olmaktan çıkarlar...

İnsan o duygusal bilinç dışı kimlik atmosferinin dışına çıkarak bilişsel-rasyonel bir dünyaya adım atmaya başladığı an artık olaylara ve süreçlere, kısacası çevreye-dış dünyaya tümüyle başka türlü bakmaya başlar. Çünkü, bu durumda artık İnsan-Çevre sisteminde koordinat sisteminin merkezi değişmektedir... Nasıl mı?..

Örneğin, birisi tutupta size Türk veya Kürt milliyetçiliği propagandası yapmaya başlarsa (işte, “dünyanın en gelişmiş dili Türkçedir, -ya da Kürtçedir- bütün diğer dillerin kaynağı odur, en zengin kültür de Türk -veya Kürt- kültürüdür” gibi etnik kimliğiyle Türk-Kürt olmaktan kaynaklanan “duygusal alt kimliğini” abartarak hitab etmeye başlarsa) ve eğer siz de duygusal bir kimlikle buna cevap vermeye kalkarsanız, ya onu tasdik eder, ya da buna karşı çıkarsınız! Bu durumda belirleyici olan sizin ve karşınızdakinin bakış açıdır-durduğunuz yerdir!.. Ama, yok eğer siz çevreyle ilişkilerde Çevre-İnsan sisteminin merkezini temel alan bir bakış açısına sahipseniz, bu durumda artık kafanızda, dünyaya bakarken, bilinç dışı duygusal alt kimliği temel alan ilkel bir koordinat sistemi yoktur. Çok kültürlülüğü temel alma gerçeği, daha işin başında, sizin olaylara ve süreçlere bilinç dışı olarak basit bir koordinat sisteminden bakmanızı engelleyen faktör olarak ortadadır. İşin içine otomatikman mukayese ederek bakabilme ve anlama unsuru gireceği için, bu sizi kaçınılmaz olarak düşünmeye, olayları ve süreçleri bilişsel olarak açıklamaya götürecektir...

PEKİ BÜTÜN BU AÇIKLAMALARDAN ÇIKAN SONUÇLAR NELERDİR?..

1. İnsanların bilinç dışı olarak sahip oldukları anadil ve kültür onların en doğal hakkıdır. Bundan hiçbir şekilde vazgeçilemez!.. Yaşam bilgileri anlamına gelen kültür

²³ Bütün bu konular için: <https://www.aktolga.de/z5.pdf>) ve <https://www.aktolga.de/t2.pdf>

bilişsel kimliğe giden yolda binanın temeli gibidir...Bu temel olmadan onun üstüne başka katlar inşa edilemez...

2. İnsan çevreyle etkileşme sürecinde toplumsal olarak kendini üretirken, bilinç dışı “alt kimliğinin” yanı sıra bir de “bilişsel üst kimliğe” sahip olur demiştik. Çünkü, toplumsal bir varlık olan insanın içinde yer aldığı üretim faaliyeti bilişsel bir faaliyettir. Sadece duygusal-etnik alt kimlikle üretim faaliyeti içinde yer alınamaz, üretken olunamaz!.. Bunun en basit açıklamasını hayvanlarda görürüz. Hayvanlar bilişsel bir kimliğe sahip olmadıkları için üretmezler (ve tabi tersi!..)²⁴

Bunu şöyle açıklayabiliriz: Örneğin, bir insan etnik-duygusal alt kimliğiyle “Türk” ya da “Kürt” olduğu için işçi ya da işveren olmaz! Ancak, Kürt, ya da Türk kökenli işçiden veya işverenden bahsedilebilir! Modern kapitalist bir sistem insanları bilinç dışı duygusal-etnik alt kimlikleriyle değil, üretim faaliyeti içindeki yerlerini ve fonksiyonlarını esas alarak bilişsel kimlikleriyle tanımlar.

3. Türkiye’de bu konularda tam bir kavram kargaşası var! Çünkü bizde Devlet, iki yüz yıldır, bir tür toplum mühendisliği faaliyetiyle, yukardan aşağı doğru kendisine uygun Devletçi bir kapitalizm, Devletçi bir ulus-millet yaratmaya çalışmıştır! Kimin ne olduğunu ve olacağını belirleyen doğal süreçler değil de Devlet olunca işler içinden çıkılmaz hale gelmiştir...

Örneğin, “Milli Eğitim” kavramını ele alalım! “Milli Eğitim” nedir? Eğitim olayı bilişsel bir olay değil midir?.. İki atom hidrojenle bir atom oksijen birleşince bir su molekülü ortaya çıkar. Okullarda öğretilmesi gereken bilgiler bu türden bilişsel bilgilerdir!.. “Millilik” ise toplumsal alt kimliğe ait bilinç dışı-duygusal bir bilgidir. Okulda öğrenilemez bu! Yarın “öteki” Mahalle’nin dini siyasete alet eden Siyahtürk dinci Devletçi bilirkişileri de tutar ve buna bir de “dini eğitim”i eklerlerse ne olacak!?. Bu türden bilinç dışı duygusal kimliğimize ait bilgiler toplumsal yaşam içinde bilinç dışı olarak öğrenilirler. Bir toplumun fertleri arasındaki duygusal-kültürel birliği, dayanışmayı hayatın kendisi sağlar. Siz bunu Devletçi bir birey ve ulus yaratma amacıyla okulda öğrenilecek bilgi haline getirmeye kalktığınız an bunun adı “Mahalle toplum-ulus” yaratmaya yönelik Devletçi ideolojik bir faaliyet olur!²⁵ Bu türden şeyler Devletin İttihatçı gelenekten kalan “Devletçi insan yetiştirerek Devletçi bir Mahalle-toplum” yaratma politikasının -toplum mühendisliğinin- kalıntısıdır!..

Belirli bir “etnik-duygusal alt kimliği” toplumda herkesi bağlayacak şekilde “üst kimlik” haline getirmeye kalktığınız an her şey altüst olur!.. İttihatçı ulus yapıcılığının ne olduğunu artık akli başında herkes görüyor!.. Bugün eğer Türkiye toprakları üzerinde çok kültürlülüğü de içinde barındıran Türkiye ulusu diye bir şey varsa bu yapay olarak tek bir kültür ve ulus yaratmaya çalışmış olan İttihatçı toplum mühendisliğinin değil, Türkiye’de kapitalizmin gelişmesinin ürünüdür. Sorarım size, bu ülkede ekonomik yaşantı birliğini Devletçi toplum mühendisliği mi sağlamıştır? Kim evet diyebilir buna? Peki herkesi “Türk” yaparak duygusal bir birlik mi yaratabildi Devletçi toplum mühendisleri? Görüyoruz işte o “duygudaşlığı”!!

Türkiye’de bütün o Türk-Kürt-Çerkez-Laz etnik alt kimliklerin yanı sıra, gelişen kapitalist üretim ilişkilerinin ürünü olarak bir de Türkiyelilik -Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı- üst kimliği oluşmaktadır...Bütün mesele, bu gerçeği kavrayarak onun gereklerini yerine getirebilmeye dayanıyor...

²⁴ Peki neden hayvanlar bilişsel bir kimliğe sahip olarak üretim yapamıyorlar? Çünkü, evrim süreci içinde hayvanların beyin kabuğunda önbeyin -“prefrontal cortex”- adı verilen bölüm henüz daha gelişmemiştir...

²⁵ <https://www.aktolga.de/z9.pdf>

4- Son bir nokta daha! Deniyor ki, “açın okuyun yakın tarihimizi, her şey o kadar benziyor ki bugüne!! O zaman da böyle başlamıştı süreç; sonra, “anadilde eğitim, özerklik” falan derken koskoca Osmanlı parçalandı ve dağıldı. Eğer böyle devam ederse şimdi olacak olan da budur”!!.

Şu doğru! Yüzeysel olarak baktığınız zaman gerçekten de dünle bugün arasında benzeyen çok şey var görünürde! O Balkan milliyetçiliğinin doğuşu, sonra Ermeni milliyetçiliği, Arap milliyetçiliği, bunların kullandıkları pozitivist devrimci yöntemler, terör... Arkalarındaki Batı'lı ülkeler-Rusya gerçeği... Ve ennihayet, aynı sürecin içinde doğan İttihatçılık-Devletçi bir Türk milliyetçiliği, bunların kendi aralarındaki kavgalar, Osmanlı'yı paylaşma savaşları... Sürece yüzeysel olarak baktığınız zaman bütün bunlar ne kadar da benziyor bugün olup bitenlere!! Devletçi bir zeminde varlığını sürdüren “Beyaz ve Siyahtürk milliyetçilikleri” bugün de varlar ve her fırsatta “buradayız” diyorlar! O zamanki Balkan, Ermeni milliyetçiliklerinin yerini ise bugün Kürt milliyetçiliği almış durumda (bütün o “Beyaz” ve “Siyah” türleriyle!!)²⁶ Kırk yıldır yaşanan şu kaosa bir bakın hele, ne farkı var bütün bunların bir Abdülhamid döneminden!?

İyi güzel de, bir şeyi unutuyoruz galiba! Bunların yanı sıra bugün artık bir de, gelişmiş bir kapitalizm gerçeğiyle birlikte modern bir Türkiye toplumu var ortada!.. Kendilerini, Devletçi de olsa etnik kimlikleriyle Türk ve Kürt milliyetçileri olarak tanımlayanların anlayamadıkları gerçek budur! Dün yaşananlar, kapitalizm öncesi antika bir toplum olan Osmanlı toplumunun gerçeğiydi. Antika yapısını-varlığını kurtarmak için her türlü değişimin önünü kesen Osmanlı kendi sonunu kendisi hazırlamış, sonunda da, artık bir tür halklar hapisanesi haline gelmişti. Sistem, o antika yapısı nedeniyle üretici güçlerin-kapitalizmin gelişme yolunu açarak yeni tipte bir üst kimliğin gelişmesine olanak tanıyamadığı için, sistemin içinde yer alan halklar da kendi duygusal alt kimliklerini temel alarak etnik düzeyde kurtuluş yoluna girmişler, Batı kökenli pozitivist devrimci-milliyetçilik anlayışıyla kendilerine “Oryantalizm” ideolojisine uygun bir kimlik inşa etmeye çalışmışlardı. O zamanki bütün o “milliyetçi” kimliklerin özü bu idi. O zamanın modası içinde gelişen “Türk kimliği yaratma” çabalarının özü de bu idi!..

Bugün ise artık ortada, her şeye rağmen gittikçe daha da gelişen bir Türkiye gerçeği var. Kendi varoluş koşullarını küreselleşme sürecinin içinde bulan yeni bir ülke ve toplumdur bu. Üreten ve ihracata bağlı olarak yaşayan -varlığını devam ettiren- böyle bir toplumun ulusal sınırlar içinde kapalı kalarak yaşamı devam ettirme şansı yoktur. Nereden bakarsanız bakın, bugün artık bu toplumun varlığını devam ettirebilmesinin ön koşulu bütün o duygusal, kültürel alt kimliklerin üstünde “anayasal vatandaşlık” zemininde oluşan bilişsel bir üst kimlikle yoluna devam etmektir...

²⁶ Bu konuda kendini “solcu” olarak gören ve 20. Yüzyıl kalıntısı bir anlayışla “devrim” yapmaya çalışan Kürt milliyetçileriyle “İslamcı-dinci” Kürt milliyetçileri arasında ne fark var?..